

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Epistola 60

Citation: Holberg, Ludvig: "Epistola 60", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F. J. Billeskov Jansen, Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 74.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holb11val-shoot-workid58637/facsimile.pdf> (tilgået 18. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

nyelse af den gamle Ephesinske Lov, hvorom Vitruvius taler. Ved samme Lov tilholdtes Bygnings-Mestere at erklære hvad en Bygning skulde koste, at fuldføre den for den accorderede Priis, og at stille alle sine Midler til Forsikkring for Bygningens Troefasthed: Hvis saadan Lov blev fornyet, vilde vi ikke alleene faae ordentlige, men endogsaa troefaste Bygninger. Dette er alt, hvad jeg herom kand sige. Hvis min Herre haver Lyst at læse noget omstændigere herom, vil jeg recommendere ham den gamle Romerske Autorens Vitruvium, og kand andre underrette ham om, hvilke af de nye Autores ere de beste. Jeg forbliver etc.

EPISTOLA LX.

Til **

Vor sidste Samtale var om Apologier eller Forsvars-Skrifter, hvilke jeg tilkiende gav mig ikke at kunde lide, endeel, eftersom en ærlig Mand og et got Skrift ingen Apologie behøver; thi Mandens Levnet og Skriftets Indhold maa forsvare sig selv: Endeel ogsaa efterdi man kand gjøre Forsvars-Skrifter for alting, end ogsaa for Fanden. Du loe ad denne min Tale, og sagde, at det sidste vilde vel blive noget vanskeligt: Jeg svarede dertil, at det ey vilde blive vanskeligere end det Forsvars-Skrift, som er gjort for Æslet, hvorudi samme Dyr adskillige heroiske Qualiteter blive tillagde. For at vise, at Tingen er giørlig, vil jeg korteligen forfatte, hvad en Apologist, der ret vil gjøre sig umage med at besmykke en Ting, kand anføre udi Forsvar af Fanden. Jeg vil ikke tale om hans Capacitet og Forstand; thi alle, end ogsaa hans største Fiender, ere eenige derudi, at en Person, der haver fast 6000 Aar paa bagen, og levet tvende Gange saa længe som Jerusalems Skomager, jo maa besidde meer Lærdom og Viisdom, end alle de 7 Græske Viise, ja maaskee end den heele Verdens Pro-

fessores, om man end støber dem alle tilsammen, med mindre man vil foregive, at han af Alder gaaer i Barndom; hvilket dog ingen uden Medisance kand sige, saasom de lærdeste Theologi, der nøye have udstuderet Mandens Qvaliteter, og kiende ham til Grunde og Prikke, vide, at han endnu er udi sin fulde Vigueur, saa at Alderen lidt eller intet haver kundet bide paa ham; Ligesom de Lærde Mænd, der udi forrige Seculo havde den Ære at tale med Jerusalems Skomager, have vidnet, at samme Skomager endda havde sine fem Sandse, saa at han intet fattes, hverken paa Begreb eller Ihukommelse, skjønt han allerede udi 1600 Aar haver flakket Verden om. Der kand derfor ikke tvistes om Fandens Forstand og Lærdom, hvilken i Henseende til hans høye Alder ikke kand andet end være stor; og er det derfor, at de Norske Bønder bæare ham med den venerable Titel af Gammel Erik. Men lader os examinere de Laster, som ham tillegges. Fanden siges ideligen at være i Bevægelse, for at styrte Mennesker i U-lykke og at forføre Siæle. Men, saasom han reent ud og ligesom ved et Manifest haver erklæret det Menneskelige Kiøn Kriig, saa er han meer at undskylde end mange Mennesker, der under Venskabs Skin besnære deres Næste, der slutte Fred og Forbund, som de strax bryde, og kræve GUD til Vidne om deres oprigtige Hierter, da de dog ere fulde af Had, Fiendskab og Begierlighed til Rov. Derfor siger man, at man kand tage sig vare for Fanden, men ey for Mennesker. At han søger at forføre Siæle, er ikke andet end at bestyrke sin Magt, og at lade see, at han er en hurtig Politicus, Statsmand og Oeconomus. Udi Pagte og Contracter gaaer han meere oprigtigen til Verks end de fleste Mennesker; thi, da disse slutte Pagte, for strax igien at bryde dem, og derved have bragt sig udi saa slet Credit, at man ikke forlader sig paa eens Contract, uden at den bestyrkes med andres Guarantie; Saa lærer derimod Erfarenhed, at Fanden i Agt tager sine til Punct og Prikke, holder nøye, hvad han de Contraherende haver lovet, og angriber ingen førend den stipulerede Tiid er forfalden;

hvilket sees af Doctor Fausti og andre brave Mænds Historier, hvilke han i Kraft af sluttede Contracter enten haver underviset udi Konster, Lærdom og Stats-Videnskab, eller hiulpet ved store Penge-Subsidier, og ingen Betalning pro labore forlanged, førend Forfalds Tiid, Termin og Time haver været for Haanden. Med alt det Onde, som siges om Fanden, hører man dog ikke, at nogen haver beskyldet ham for Contracters Brydelse, ey heller, at han haver bedraget nogen ved falsk Mynt eller Falske Vahre, som vore Kiøbmænd og Skribentere nu i Hobetal gjøre; de første med at give deres Vahre falske Navne; de sidste ved at sette paa deres Skrifter falske Titler, for hvilke at lade sig prænumerere: da Fanden derimod paa sin Side præsterer præstanda, og heller gjør end forlanger nogen Prænumeration: Det er derfor, at man ikke hører, at nogen der contraherer med Fanden, forlanger nogen Guarantie; et ufeilbart Beviis paa, at han holder sine Contracter u-ryggeligen. Herimod indvendes vel, at den Oprigtighed, som Fanden lader see udi Pagte og Contracter, reiser sig ikke af Ærlighed, men af egen Nytte, efterdi han derved beforder sin Næring, og lokker fleere til at contrahere med sig: Men mon vore saa kaldne redelige Kiøbmænd i Handel og Vandel ere ærlige, alleene for at være ærlige? Mon den Oprigtighed, som de øve, flyder ikke af samme Kilde? Man siger: naar tvende gjøre et, er det derfor ikke et; thi hvad som hos disse kaldes en Dyd, afmales hos Fanden som en Hoved-Last. Saasom Fanden er engang kommen i ond Rygte, tillegges hans Indskydelse Hoer, Mord, Rov, Tyverie og alle onde Gierninger. Jeg drister mig herudi ikke gandske at frikende ham; skjønt jeg tør sige, at den sædvanlige Beskyldning, som gjøres mod Fanden, baade haver onde Virkninger, og er ilde grundet: Den haver onde Virkninger, efterdi Syndere derved skyde Skylden fra sig, og bruge Fanden til Skiul for deres Misgierninger; Den er ilde grundet, efterdi Menneskets fordærvede Kiød og Blod uden nogens Cooperation kand drive det til Synd. Der fortælles, at Fanden en-

gang paa Gammel-Torv mødte en Pige, som havde ladet sig lokke, og lavede fremmeligen til Barse!; han nærmede sig til Hende, og sagde: *Hvordan er fat, min gode Marthe! det synes, at du haver begaaet en Daarlighed.* Pigen svarede da sukkende: *Ach hvad haver Fanden ikke at bestille.* Fanden, som vidste sig gandske uskyldig, blev derpaa heed om Hovedet, gav hende et Ørefigen, sigende: *Det skal du have for din løgnagtige Mund; det er dit eget kaade Kiød, som du maa tilskrive Gierningen, hvor udi hverken jeg eller min Moder haver haft mindste Andeel.* Videre, Fanden siges ved Natte-Spøgerie at forurolige Mennesker. De Tanker man bør have om en listig og ond Aand, have forarsaget, at jeg ikke haver været af Mee-ning med de Lærde herudi, endeel saasom jeg ingen Rime-lighed derudi haver fundet, med mindre man vil holde for, at han af Alder gaaer i Barndom, hvilket dog ingen tilstaaer; Endeel ogsaa, saasom han ved saadan Spøgen handler imod sin egen Interesse. Men saasom saadan Mee-ning er bleven regnet mig til Last, saa haver jeg forladt den, og med Orthodoxis nu tilstaaer, at det er virkeligen Fanden, som om Natten spøger paa Kirkegaarder, i Huuse og Ammestuer. Men deraf flyder jo, at Folk blive gud-frygtige, og at Fanden ved saadan Natte-Spøgen heller viser sig som en Ven end som en Fiende af det Menneske-lige Kiøn; saa at dette, langt fra at legges ham til Last, bør heller legges ham til Roes. Hans Embede, som bestaaer i at være de Fordømtes Bøddel og Skarpretter, bør ingen Klik sette paa hans Navn og Rygte: thi derudi er en For-nødenhed; Og ligesom en Stad kand ikke undvære en Skarpretter, saa kand det Menneskelige Kiøn ikke und-være saadan General-Gewaldiger, der skal exeqvere de Domme, som fældes over de Skyldige. Embedet udi sig selv er ikke alleene fornødent men end og honorabelt; Og seer man, at de gamle Græker ikke have taget i Betænkning at gjøre tvende anseelige Mænd, Minos og Ra-damanthus til Executeurs udi Plutonis Rige. Af dette alt-sammen sees, at Fanden er ikke saa sort, som han afmales;

men tvertimod, at han haver mange gode Qvaliteter, saa at det er mindre vanskeligt at giøre Forsvars-Skrift for ham end for mange Mennesker, paa hvis Gierninger ingen Farve kand settes. Det er troeligt, at mange upartiske Mænd have mærket, at man gaaer for vidt med slige Domme: Og meenes der, at hvis den lærde og upartiske Theologus Gottfried Arnold, som haver ageret Advocat for forhadte Personer, havde levet noget længere, han vilde have paataget sig ogsaa at giøre en Apologie for denne berygtede Aand; hvilken man seer ikke at være saa vanskelig, at man jo ved Hielp af en god Rhetorica kand i det ringeste give den noget Skin. Dette kand man for vist sige, at mange der drive Spot med Fanden, sær de, som afmale ham med Horn i Panden, have liden Ære at tale med; thi han kand retorqvære saadant Skiemt paa dem selv, og bede dem at føle paa deres egne Pander. Derforuden kand man regne dette blant Fandens gode Qvaliteter, at han bærer sine Horn med meere Taalmodighed, end de fleeste Mænd, der prostituere sig med Processer og Stævninger: thi man haver fast udi 6000 Aar ikke hørt, at Fanden haver citeret nogen for Tamperretten; hvilket viser, at om han er Hanrider, saa er han derhos en fornuftig Hanrider, som veed at skiule sin Skam bedre end Mennesker. At Fanden frister Mennesker, derom kand man vel ikke tvivle; men, saasom Erfarenhed viser, at man ofte haver fordrevet de saa kaldne Fandens Fristelser ved Pulver og Draaber, saa seer man og, at Beskyldningen herudi er ofte ilde grundet; med mindre man vil sige, at man kand drive Diævle ud ved Krebs-Øyen eller Laxeer-Piller, hvilket er at tractere sin Fiende for ringe. See der haver du Fandens Apologie, hvilken er skreven i en Hast. Du kand deraf slutte, hvad en habile Disputator kunde giøre, der vilde paa tage sig at forsvare hans Sag udi Cathedra, eller en Advocat, som er kommen i Reputation for at kunne giøre en ond Sag god. Logica og Rhetorica ere tvende Hoved-Videnskabe: Det var ved Hielp af Logica Zeno Eleates bevisede, at intet i Verden bevægede sig: Det var ved samme Hielp

Erasmus Montanus tydeligen visede, at Peder Degn var en Hane, og at det var en Merite at slaae sine Forældre. Men for at tale alvorligen, da beder jeg, at du ikke viser dette Brev til nogen, særdeelees ikke til Hr. Niels eller til Peder Degn: de samme kunde forklare alting efter Bogstaven, og deraf tage Text til Prædikener, saa at det kunde gaae mig, som en vis Mand, der var bleven Cardinal udi det lystige Pavelige Collegio, som her i Staden for nogle Aar siden var stiftet; Thi, da man udi hans Stervboed fandt nogle Breve, hvorudi ham gaves Titel af Cardinal Orsini, forstod Skiftes-Forvalterne det efter Bogstaven, og raadforede sig med deres Herreds-Brødre, om man kunde lade den Afdøde komme udi Christen Jord. Jeg forbliver etc.

EPISTOLA LXXII.

Til **

Jeg haver udi min Dannemarks Beskrivelse afmalet de Danske, som et Folk, der ikke lettigen henfalde til Extremiteter, men som udi alting gaae en Middel-Vey. Afridsningen holdtes da at være gandske rigtig, saasom Folket virkeligen havde saadant Egenskab. Men, hvis Skriftet paa nye igien skulde blive oplagt, maatte jeg neden under Texten ved Noter tilkiendegive, at den Periodus var til Ende, og at Nationen for 20 eller 30 Aar siden havde faaet en gandske anden Skikkelse, som ikke er kiendelig fra den forrige: Thi dens Character nærmer sig meer og meer til den Engelske; saa at den hvert Aar ikke alleene haver nye Tilbøyeligheder, men Lysterne og Inclinationerne gaae indtil Excès. Man haver paa nogen Tiid seet hos de Danske, nu en stor Indolence, nu igien en Activitet udi høyeste Grad; nu Frygtsomhed, nu Charlatanerie. For kort Tiid siden hørte de ilde formedelst Efterladenhed i at skrive Boger; nu derimod skiemter man med deres